

Material informacyjny o zasadach przyznawania świadczeń rodzinnych obywatelom Ukrainy przybywającym na terytorium Polski w związku z toczącymi się działaniami wojennymi

Obywatele Ukrainy, którzy przybyli do Polski w związku z toczącymi się działaniami wojennymi i których pobyt został uznany za legalny na mocy *ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. 583)* - dalej: ustawa pomocowa - będą uprawnieni między innymi do realizowanych przez gminy świadczeń rodzinnych, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych.

1. Komu będą przysługiwać świadczenia rodzinne na podstawie ustawy pomocowej?

Zgodnie z art. 26 ust. 1 ustawy pomocowej, prawo do świadczeń rodzinnych będzie przysługiwać obywatelowi Ukrainy przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1 tej ustawy.

Uwaga: Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy pomocowej, *ilekroć w ustawie jest mowa o obywatelu Ukrainy rozumie się przez to także nieposiadającego obywatelstwa ukraińskiego małżonka obywatela Ukrainy, o ile przybył on na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bezpośrednio z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa.*

Zgodnie z **art. 2 ust. 1 ustawy pomocowej**, jeżeli obywatel Ukrainy, o którym mowa w art. 1 ust. 1, wjechał legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od dnia 24 lutego 2022 r. do dnia określonego w przepisach wydanych na podstawie ust. 3 i deklaruje zamiar pozostania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jego pobyt na tym terytorium uznaje się za legalny w okresie 18 miesięcy licząc od dnia 24 lutego 2022 r. Za legalny uznaje się także pobyt dziecka urodzonego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez matkę, która jest wyżej określoną osobą.

Natomiast zgodnie z **art. 26 ust. 1 pkt 1 ustawy pomocowej**, obywatelowi Ukrainy przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1, przysługuje prawo do świadczeń rodzinnych, odpowiednio na zasadach i w trybie określonych w tych przepisach, z wyłączeniem warunku posiadania karty pobytu z adnotacją „dostęp do rynku pracy”.

Oznacza to, że do ustalania prawa do powyższych świadczeń obywatelom Ukrainy

których pobyt został uznany za legalny na mocy ustawy pomocowej, nie ma znaczenia czy dana osoba ma dostęp do polskiego rynku pracy. Dlatego w przypadku wniosków składanych przez ww. osoby organ właściwy nie może żądać dołączenia do wniosku dokumentu potwierdzającego dostęp do polskiego rynku pracy.

2. Wpis do rejestru Straży Granicznej i posiadanie numeru PESEL.

Zgodnie z art. 26 ust. 3 ustawy pomocowej, obywatelowi Ukrainy przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1, prawo do świadczeń, o których mowa w ust. 1 (**w tym między innymi do świadczeń rodzinnych**), ustala się, począwszy od miesiąca, w którym wpłynął wniosek o dane świadczenie, nie wcześniej niż od miesiąca, w którym obywatel ten został **wpisany do rejestru, o którym mowa w art. 3 ust. 3, a w przypadku świadczeń przysługujących na dziecko – również dziecko zostało wpisane do tego rejestru.**

Ponadto wniosek o przyznanie świadczeń, o których mowa w ust. 1, zawiera numer PESEL wnioskodawcy oraz, jeżeli występuje, rodzaj, serię i numer dokumentu stanowiącego podstawę przekroczenia granicy, a w przypadku świadczeń przysługujących na dziecko – numer PESEL dziecka oraz, jeżeli występuje, rodzaj, serię i numer dokumentu stanowiącego podstawę przekroczenia granicy.

Ważne: Powyższy przepis oznacza, że jednym z dodatkowych warunków przyznania świadczeń rodzinnych jest aby wnioskujący o świadczenia rodzinne ww. obywatel Ukrainy oraz dzieci, na które wnioskuje o ich przyznanie, byli wpisani do rejestru Straży Granicznej, o którym mowa w art. 3 ust. 3 ustawy pomocowej. Rejestr, o którym mowa powyżej, to rejestr prowadzony przez Komendanta Straży Granicznej, w którym są gromadzone informacje o ww. obywatelach Ukrainy, którzy przekroczyli granicę po 23 lutego 2022 r. **Podstawową drogą uzyskania wpisu do rejestru Straży Granicznej jest złożenie w urzędzie gminy/miasta wniosku o nadanie numeru ewidencyjnego PESEL – w takim przypadku wniosek o nadanie numeru PESEL i jego nadanie jest jednocześnie wpisem do rejestru Straży Granicznej (art. 3 ust. 3 ustawy pomocowej). Zatem uzyskanie przez obywatela Ukrainy oraz przez dzieci, na które wnioskuje o świadczenia rodzinne numeru PESEL oznacza jednocześnie spełnienie warunku wpisu do rejestru Straży Granicznej, o którym mowa w art. 26 ust. 3 ustawy pomocowej, od którego uzależnione jest przyznanie świadczeń rodzinnych. W związku z tym, datę złożenia wniosku o wpis do rejestru PESEL i jego nadanie z symbolem UKR należy traktować jako datę wpisu do rejestru SG.**

Zgodnie z ustawą pomocową, obywatele Ukrainy, którzy przybyli do Polski po 23 lutego 2022 r. i którym nadano PESEL będą mieli w rejestrze PESEL nadany dodatkowy

symbol UKR (art. 84 ustawy pomocowej).

Potwierdzeniem dla organu właściwego nadania danej osobie/dziecku nr PESEL wraz z symbolem UKR, który to wpis jest jednocześnie potwierdzeniem wpisu do rejestru Straży Granicznej, wnioskodawca powinien potwierdzić zaświadczeniem, które otrzymał wraz z nadaniem nr PESEL.

Docelowo, organ właściwy realizujący świadczenia rodzinne, będzie miał możliwość samodzielnej weryfikacji nr PESEL poprzez dostęp do rejestru ww. obywateli Ukrainy, którym nadano nr PESEL z symbolem UKR (na podstawie art. 6 ustawy pomocowej).

3. Opiekun tymczasowy – nowa kategoria osoby uprawnionej do świadczeń rodzinnych

Ustawa pomocowa przewiduje również w art. 26 ust. 4, że przysługujące na dziecko świadczenia rodzinne, **przysługują także opiekunowi tymczasowemu dziecka**, o którym mowa w art. 25. Przyznając prawo do świadczeń rodzinnych opiekunowi tymczasowemu stosuje się **odpowiednio** art. 5 ust. 11 ustawy o świadczeniach rodzinnych, zgodnie z którym w przypadku gdy prawo do świadczeń rodzinnych ustala się na dziecko pozostające pod opieką opiekuna prawnego, ustalając dochód uwzględnia się tylko dochód dziecka.

Z powyższego przepisu wynika, że:

- o świadczenia rodzinne na rzecz dzieci, których dotyczy ustawa pomocowa będzie mógł wnioskować nie tylko rodzic danego dziecka czy opiekun prawny, ale również opiekun tymczasowy ustanowiony przez sąd. Opiekun tymczasowy do wniosku o świadczenia rodzinne na dzieci będzie musiał dołączyć odpis/kopię postanowienia sądu opiekuńczego o ustanowieniu go opiekunem tymczasowym dziecka,
- w przypadku gdy o zasiłek rodzinny na dzieci będzie występował opiekun tymczasowy, to w składzie rodziny we wniosku o to świadczenie występować będzie tylko dziecko pozostające pod jego opieką i przy ustalaniu prawa do tego świadczenia uwzględniać się będzie tylko dochód tego dziecka (o ile oczywiście jakiś dochód w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych dziecko posiada) – analogicznie jak ma to miejsce gdy o zasiłek rodzinny na dziecko wnioskują opiekun prawny.

Kim jest opiekun tymczasowy?

Zgodnie z ustawą pomocową (art. 25 ust. 1), małoletniego obywatela Ukrainy, o którym mowa w art. 1 ust. 1, który przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez opieki osób dorosłych odpowiedzialnych za niego zgodnie z prawem obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej, reprezentuje oraz sprawuje pieczę nad jego osobą i majątkiem opiekun tymczasowy.

Opiekuna tymczasowego ustanawia sąd opiekuńczy właściwy ze względu na miejsce pobytu małoletniego dziecka. Opiekunem tymczasowym będzie mógł zostać przede wszystkim krewny lub powinowaty dziecka, a także inna osoba jeżeli gwarantuje ona należyte wykonywanie obowiązków opiekuna. W przypadku gdy nie ma takich osób **ośrodek pomocy społecznej lub centrum usług społecznych w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych albo inna jednostka organizacyjna wskazana przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta właściwego ze względu na miejsce pobytu małoletniego, na wniosek sądu**, będzie wskazywał sądowi innego kandydata do pełnienia funkcji opiekuna tymczasowego.

Do złożenia wniosku o wyznaczenie opiekuna tymczasowego są uprawnieni: Straż Graniczna, wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta, marszałek województwa, prokurator, Policja, kierownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, przedstawiciele organizacji międzynarodowych lub pozarządowych zajmujących się udzielaniem pomocy cudzoziemcom, osoba sprawująca faktyczną pieczę nad małoletnim, osoba, która objęła faktyczną pieczę nad małoletnim po wjeździe przez małoletniego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i sprawuje ją w dniu złożenia wniosku, inne osoby lub podmioty, w ramach swoich zadań.

4. Świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu – wyłączenie ze składu rodziny osoby nieprzebywającej w Polsce.

Zgodnie z art. 26 ust. 2 ustawy pomocowej, ustalając prawo do świadczeń rodzinnych uzależnionych od kryterium dochodowego, przy ustalaniu dochodu rodziny w przeliczeniu na osobę nie uwzględnia się członka rodziny, który, **zgodnie z oświadczeniem** osoby ubiegającej się o te świadczenia, nie przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Oznacza to, że jeżeli osoba wnioskująca np. o zasiłek rodzinny oświadczy, że członek jej rodziny (określonej zgodnie z definicją art. 3 pkt 16 ustawy o świadczeniach rodzinnych) nie przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, to w takim przypadku przy ustalaniu prawa do zasiłku rodzinnego – ustalając dochód, nie uwzględnia się tego członka rodziny i w konsekwencji nie uwzględniania się również dochodu takiej osoby.

5. Inne warunki przyznawania świadczeń rodzinnych.

Ważne: Pozostałe, określone w ustawie o świadczeniach rodzinnych warunki przyznawania poszczególnych świadczeń rodzinnych i dokumentowanie ich spełnienia (tj. np. dokumentowanie niepełnosprawności odpowiednim orzeczeniem o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności), w tym dodatków do zasiłku rodzinnego, pozostają niezmienione i są identyczne jak obowiązujące przy przyznawaniu świadczeń rodzinnych obywatelom Polski czy innym cudzoziemców wskazanym w art. 1 ww. ustawy.

Najczęstsze pytania i odpowiedzi:

1. Czy posiadanie przez obywatela Ukrainy, którego dotyczy ustawa pomocowa numeru ewidencyjnego PESEL jest niezbędne do przyznania świadczeń rodzinnych?

Tak. Posiadanie przez obywatela Ukrainy numeru PESEL oznacza co do zasady jednocześnie spełnienie warunku wynikającego z art. 26 ust. 3 ustawy pomocowej (wpisu do rejestru Straży Granicznej). Ponadto ustawa pomocowa wymaga aby wniosek zawierał numer PESEL wnioskodawcy oraz dzieci, na które wnioskuje o przyznanie świadczeń rodzinnych. Dlatego w przypadku złożenia wniosku bez wymaganego numeru PESEL należy wezwać wnioskodawcę do uzupełnienia wniosku o ten numer.

2. Czy będą jakieś specjalne/oddzielne warunki do spełnienia przez obywateli Ukrainy, aby uzyskać prawo do niektórych świadczeń rodzinnych np. dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowania dziecka?

Ustawowe warunki przyznawania poszczególnych świadczeń rodzinnych są takie same dla osób ubiegających się - obywateli Ukrainy, jak i pozostałych osób. Oznacza to, że obywatel Ukrainy wnioskujący o dane świadczenia rodzinne musi spełnić określone ustawą warunki/przesłanki do jego przyznania. Dotyczy to również sposobu dokumentowania spełnienia ustawowych warunków dla poszczególnych świadczeń rodzinnych.

Ustawa pomocowa wprowadziła tylko trzy wyjątki od określonych w ustawie o świadczeniach rodzinnych zasad:

- brak warunku dostępu do rynku pracy dla obywateli Ukrainy, których dotyczy ustawa pomocowa,
- niewliczanie osoby nieprzebywającej na terytorium RP do dochodu rodziny – zgodnie z oświadczeniem wnioskodawcy,
- prawo do świadczeń rodzinnych dla opiekuna tymczasowego ustanowionego zgodnie z art. 25 ustawy pomocowej z odpowiednim stosowaniem art. 5 ust. 11 ustawy o świadczeniach rodzinnych.

W związku z powyższym, deklarujący samotne wychowanie rodzic - obywatel Ukrainy wnioskujący np. o dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowania dziecka będzie musiał tak jak obywatel Polski spełnić warunki określone w art. 11a ustawy o świadczeniach rodzinnych.

3. Jak postąpić w przypadku obywatela Ukrainy wnioskującego o świadczenia rodzinne, który wjechał na terytorium RP po 24 lutego br. i który posiadał już numer PESEL nadany wcześniej np. kilka lat temu?

Przede wszystkim należy wskazać, że przepisy ustawy pomocowej dotyczą tych obywateli Ukrainy (oraz ich małżonków), którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej

Polskiej bezpośrednio z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa w okresie od dnia 24 lutego 2022 r. W zdecydowanej większości przypadków osoby, które przybyły do Polski od 24 lutego 2022 r. nie będą posiadały polskiego numeru PESEL i będą musiały one złożyć wniosek o nadanie tego numeru w oparciu o przepisy art. 4 ustawy pomocowej. Jednak może się zdarzyć, że po tej dacie przybyli bądź przybędą osoby, które już wcześniej miały nadany numer PESEL. Jeżeli takie osoby będą chciały uzyskać prawo do świadczeń rodzinnych z zastosowaniem przepisów szczególnych z ustawy pomocowej, również będą musiały znaleźć się w rejestrze PESEL z symbolem UKR utworzonym dla obywateli Ukrainy przybyłych do Polski w okresie od 24 lutego 2022 r. W tym celu będą musiały udać się do urzędu gminy/miasta i złożyć wniosek o dokonanie odpowiedniej zmiany w rejestrze PESEL (usunięcie niezgodności), która to zmiana polegać będzie na nadaniu symbolu UKR w rejestrze PESEL.

4. Czy opiekun tymczasowy będzie mógł złożyć wniosek o jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia dziecka?

Zgodnie z art. 26 ust. 4 ustawy pomocowej, przysługujące na dziecko świadczenia o których mowa w ust. 1 – czyli także świadczenia rodzinne, przysługują także opiekunowi tymczasowemu dziecka, o którym mowa w art. 25. Oznacza to, że ustanowiony przez sąd w trybie art. 25 ustawy pomocowej opiekun tymczasowy dziecka może ubiegać się także o jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka (tzw. becikowe).

W przypadku jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka, opiekuna tymczasowego, tak jak rodzica dziecka obowiązuje 12-miesięczny termin na złożenie wniosku liczony od dnia narodzin dziecka.

Uwaga: opiekuna tymczasowego, analogicznie jak np. opiekuna prawnego czy rodzica adopcyjnego, nie powinien dotyczyć natomiast warunek dostarczenia zaświadczenia lekarskiego dokumentującego pozostawanie jej pod opieką medyczną w okresie od 10 tygodnia ciąży do porodu.

5. Czy matka dziecka - obywatelka Ukrainy, która przyjechała do Polski 4 marca 2022 r. z dzieckiem w wieku 4 miesięcy i której dotyczy ustawa pomocowa, będzie musiała posiadać zaświadczenie o pozostawaniu pod opieką medyczną nie później niż od 10 tygodnia ciąży do porodu, aby otrzymać dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka lub jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka?

Zgodnie z art. 26 ust. 1 ustawy pomocowej, świadczenia wymienione w tym przepisie przysługują odpowiednio na zasadach i w trybie określonych w tych przepisach (czyli między innymi w ustawie o świadczeniach rodzinnych). W związku z tym aby otrzymać dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka lub jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia

się dziecka musi spełnić warunki wynikające odpowiednio z art. 9 i 15b ustawy o świadczeniach rodzinnych, w tym między innymi udokumentowany zaświadczeniem lekarskim lub wystawionym przez położną warunek pozostawania matki dziecka pod opieką medyczną nie później niż od 10 tygodnia ciąży do porodu.

6. *Jak udokumentować zadeklarowaną we wniosku utratę dochodu? Np. wniosek o zasiłek rodzinny składa matka dziecka, która w roku bazowym 2020 – pracowała, ale teraz, w związku z działaniami wojennymi, tę pracę utraciła?*

Zastosowanie będą tu miały te same i niezmiennie od lat regulacje, zgodnie z którymi, ustalając prawo do świadczeń rodzinnych - zasiłku rodzinnego, uwzględnia się również odpowiednio oświadczenie, określające datę utraty dochodu oraz wysokość i rodzaj utraconego dochodu. **Oświadczenie też jest dokumentem i organ właściwy ma obowiązek je honorować** (vide art. 23 ust. 4d ustawy o świadczeniach rodzinnych i § 5 pkt 3 lit. g rozporządzenia ministra rodziny, pracy i polityki społecznej z dnia 27 lipca 2017 r. w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o przyznanie świadczeń rodzinnych).

7. *Czy należy weryfikować w systemie e-podatki informacje o dochodzie opodatkowanym wszystkich wnioskodawców – obywateli Ukrainy i członków ich rodzin?*

Przy ustalaniu prawa do uzależnionych od dochodu świadczeń rodzinnych na okres zasiłkowy 2021/2022, w przypadku wszystkich wniosków należy zweryfikować czy osoby ubiegające się o świadczenia rodzinne (oraz członkowie ich rodzin) nie osiągały dochodów podlegających opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych w ramach udostępnionej organom właściwym usługi e-podatki. Nie jest bowiem wykluczone, że w roku kalendarzowym poprzedzającym okres zasiłkowy (czyli aktualnie w roku 2020) – osoby te mogły osiągnąć dochody opodatkowane podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Natomiast w przypadku gdy te osoby nie osiągnęły żadnych dochodów podlegających opodatkowaniu użytkownik – pracownik organu właściwego – otrzyma w ramach udostępnianej usługi e-podatki informację, że system nie zawiera deklaracji dotyczącej danej osoby za podany okres – co należy uznać za brak takich dochodów.